

SAŽETAK

Sveukupni suvremeni društveni trendovi, danas više nego ikad, imperativno nam nalažu pedagoško promišljanje odgoja i obrazovanja u multikulturalnom društvu. To je u suvremenosti postalo osnovno obilježje odgojno-obrazovane djelatnosti u većini zemalja svijeta, u kojima je došlo do miješanja stanovništva u statistički značajnom omjeru iz bilo kojih razloga. Jedan od takvih europskih prostora je svakako Republika Srbija, gdje trećina stanovništva čine pripadnici manjinskih naroda, a unutar nje posebice Autonomna Pokrajina Vojvodina, unutar koje pripadnici manjinskih naroda čine polovinu od ukupnog broja stanovnika. Slijedeći val problematike koji već zapljuskuje multikulturalna društva su izazovi interkulturalizma, i ne dopušta baš mnogo pripreme i promišljanja, koliko više traži konkretno djelovanje. Ovdje će se pokušati trasirati mogući put kako se može odgovoriti izazovima potreba interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Ovaj put svakako vodi od shvaćanja i pridavanja odgovarajućeg značaja važnosti suglasja oko nacionalnog kurikulumu, oko pitanja obrazovanja na manjinskim jezicima, pa preko uređenog sustava multikulturalnog odgoja i obrazovanja, da bi se tek tako i na takav način moglo zadovoljiti i opravdano visokim zahtjevima i standardima perspektiva i mogućnosti izrade kurikulumu obrazovanja na manjinskim jezicima u Republici Srbiji.

Ključne riječi: odgoj i obrazovanje u multikulturalnom društvu, uređeni multikulturalizam, interkulturalizam, kurikulum obrazovanja na manjinskim jezicima.

ÖSSZEFOGLALÓ

A mai oktatási-nevelési elvek közül leginkább a multikulturális társadalomban folyó tevékenység kritériumai emelkednek ki. A multikulturális társadalom egész Európára jellemző, az európai térségek közül a tanulmány szerzője a Szerb Köztársaság, illetve Vajdaság oktatási szempontjaira fókuszál, az interkulturalis lehetőségek érvényesítésére keres megoldásokat.

Kulcsszavak: nevelés és oktatás a multikulturális társadalom keretében, multikulturalizmus, interkulturalizmus, curriculum, kisebbségi nyelveken folyó oktatás tantervei.

ABSTRACT

Global contemporary social trends today more than ever force on us imperatively pedagogical reflexion of education in multicultural society. In the contemporariness it became the fundamental characteristic of educational activity in the majority of countries in the world. As well as many others, the phenomenon of multiculturalism of education gains in significance for the sake of ebbing and flowing, having standstills, crisis and for encountering resistance not even in the past but in the contemporariness as well. Regardless of the aspect of evaluation and the approach in reflecting the relationship between multiculturalism and education, it is certain that this phenomenon is ever increasingly in the scope of interest of many scientific, mainly social, humanistic, cultural, sociological and pedagogical disciplines, as well as it is true the fact that education in multicultural society, that is, multicultural education in schools, in mass media and multicultural environment in a social community is the imperative of contemporary times and the future as well. It is a precondition of a true, personal and social progress; it is an integral part of a humanistic civilization. However, going into details in the said field, it is noted that the imperative is also not living only side by side with others, but also the inevitability of cohabitation dawns on us. The cohabitation in differences is hard to realize in practice without a well-thought-out and pedagogically grounded platform of interculturalism, as the only modus vivendi in contemporary multicultural societies.

Keywords: education, multicultural society, multiculturalism, relationship multiculturalism vs. interculturalism, cohabitation, perspectives of interculturalism

Josip Ivanović

Univerzitet u Novom Sadu
 Učiteljski fakultet na mađarskom
 nastavnom jeziku u Subotici
 josip.ivanovic@magister.uns.ac.rs

PERSPEKTIVE I MOGUĆNOSTI IZRADE KURIKULUMA OBRAZOVANJA NA MANJINSKIM JEZICIMA U REPUBLICI SRBIJI

*A kisebbségi nyelvű oktatás curriculum-
 kidolgozásának kilátásai és lehetőségei Szerbiában*

*Education from multiculturalism
 towards interculturalism*

Opća uvodna teorijska polazišta

Kurikulum, ovaj tako star a ipak veoma suvremen pojam izvanredno lijepo razjašnjava V. Previšić. Izvorno značenje riječi **curriculum** u latinskoj etimologiji je tijek, slijed, koji opisuje relativno optimalan put djelovanja i dolaska do nekog cilja, jer ova riječ i u latinskom jeziku dolazi od glagola **curro**, **I.** što u izvornom smislu znači trčati. To je, dakle, usmjereni pristup, kretanje (trčanje) od određenog starta do odabranog cilja, postavljenog u nekom području. Naravno, u suvremenom smislu ovo kretanje, ovaj put sadrži nekoliko osnovnih procesa kao što su: planiranje, organizacija, izvođenje i kontrola. Kurikulum, dakle ambicionira iskazati sveobuhvatnost predviđanja i zasnivanja sadržaja, putova i načina dolaženja do nekoga cilja, vodeći pritom računa o mogućim prikrivenim i neplaniranim utjecajima na koje uvijek iz iskustva treba unaprijed računati. Baš u ovom, tako starom, a tako suvremenom pojmu može se vidjeti onaj trajno prisutni i vječni sukob tradicionalnog i modernog, naprednog i nazadnog, konformističkog i kreativnog, u kojem se niti jedan od dva ekstrema ne može u cijelosti odbaciti nego ih oba, na razborit način, valja razložno ugrađivati u postizanje željenoga cilja. „Kurikulum u pedagogiji jest svakako svojevrsni konsenzus koji određuje elementarne standarde i slijed kojim se objektivno mogu dostići zacrtani cilj te zadaci odgoja i obrazovanja, ali koji pritom ne sputava one koji su u bilo čemu sporiji ili brži. Humano-socijalna dimenzija kurikulumu osobito je važna kada je riječ o pedagoškom tretmanu nekih djelatnosti, što inače može zasjeniti efemerno i usko pragmatično gledanje na ostvarenja zacrtane svrhe.” (Previšić, 2007, 16)

Pedagoško razmatranje pojma kurikulumu odvelo bi nas i vratilo u kasnu antiku, ali ovdje nije tema detaljno izložiti cjelokupnu kurikulumsku povijest, iako se ona ne smije ispustiti iz vida, želi li se, zaista ozbiljno baviti ovom tematikom, a makar i letimičnim pregledom tog povijesnog razvoja može se pratiti i pažljivim istraživanjem ustanoviti

da određene konotacije postoje već u XII. stoljeću u smislu: „poučavati znači odgajati, a odgajati znači poučavati”, dakle, strategija koju je upotrijebio Ugo di S. Vittore († 1141) (Gevaert, 1986). Zatim, druga istraživanja ukazuju na pojavu naziva *curriculum* na prijelazu iz XVI. u XVII. stoljeće gdje ovaj pojam znači redosljed učenja gradiva po godištima, što je dugo bilo, a ponegdje čak i danas jest, poistovječeno s nastavnim planom i programom (Poljak, 1984).

Počesto se može sresti i stav da su kurikulum i didaktika sinonimi, kao i stav da se kurikulum zapravo svodi na nastavni plan i program. Kada se sretnu ovakvi stavovi, koliko god da se čini neprimjerenim upuštati se u razjašnjavanje pojma kurikuluma, pored već spomenute izvrsne literature u kojoj se ovaj pojam jasno, precizno i razgovijetno oslikava, čini se potrebnim potpomoći upravo tu liniju nastojanja da se stvari stave na svoje mjesto.

Dakle, ovdje se neće dalje govoriti o fenomenologiji, a niti o noumenologiji ovog pojma, niti njegovog nastanka i razvoja kroz stoljeća, pa niti pak o razlozima odbacivanja ovog pojma ili o njegovom zamjenjivanju adekvatnim pojmovima iz kategorijalnog instrumentarija didaktike, na jednom dijelu europskog prostora, u jednom povijesnom periodu, pa konačno niti o razlozima za njegovo „vraćanje” u suvremenost, na tom istom dijelu europskog prostora. Nećemo se ovdje upuštati niti u raščlanjivanje njegove pojmovne strukture: pa niti govoriti o kurikulumskim razinama, internacionalnog, nacionalnog, područnog, školskog, pa niti o kurikulumu nacionalnih manjina, niti o interkulturalnom kurikulumu.

Postoji o svim ovdje spomenutim kurikulumskim pojmovima i potpojmovima relevantna literatura, istraživanja i studije već dijelom navedenih autora, koji su najviše i doprinijeli tome da je u Republici Hrvatskoj ostvarena gotovo cjelokupna kurikularna obnova, a postignut je i konsenzus oko nacionalnog standarda (okvirnog nacionalnog kurikuluma)!

Međutim, ipak se o kurikulumu, a naročito o perspektivama i mogućnostima izrade kurikuluma obrazovanja na jezicima manjina u Republici Srbiji, mora govoriti iz mnogo razloga, od kojih ćemo ovdje navesti samo neke:

- jer se Republika Srbija, kroz jednu deceniju samoizolirala od europskih i svjetskih procesa, i zbog toga u mnogim stvarima kasni za suvremenim trendovima u razvoju mnogih područja znanosti, a posebice u području odgojnih znanosti, kao i u njihovoj primjeni u praksi putem adekvatnog odgojno-obrazovnog sustava;

- jer su se demokratskim promjenama od 2000. godine ipak otvorile mogućnosti da se prethodno navedeni zaostaci i iz njih proistjećući problemi barem dijelom ublaže, kao i zbog toga što je uložan ogroman trud, od strane malobrojnih ali veoma vrijednih entuzijasta, da se provede kurikularna reforma,

- jer su gotovo svi ti početni, ali ogromni naponi zbog ponovnih društveno-političkih turbulencija ili potpuno stornirani, ili su manifesno ili latentno onemogućavani kroz dulje vrijeme,

- jer u Republici Srbiji ima izvrsnih stručnjaka i znanstvenika, čiji se krug utjecaja ipak nezaustavivo širi, a koji neumorno i s ogromnim entuzijazmom rade na uvođenju kurikularne obnove,
- jer se zahvaljujući tim pionirima – neumornim entuzijastima, u posljednje vrijeme Republika Srbija ipak sve više povezuje s europskim i svjetskim trendovima, i time oživljuje nadu u bolje sutra, i
- konačno jer je to tema ovog skromnog doprinosa.

Etno-demografska situacija u Republici Srbiji

Prema popisu stanovništva na dan 31.03.2002. godine Republika Srbija je imala ukupno 7,498.001 stanovnika.

*Tablica broj 1.
Popis stanovnika u Republici Srbiji na dan 31.03.2002. godine*

Srbi	6,212.838	82,86%	Makedonci	25.843	0,35%
Crnogorci	69.049	0,92%	Muslimani	19.503	0,26%
Jugoslaveni	80.721	1,08%	Nijemci	3.901	0,05%
Albanci	61.647	0,82%	Romi	108.193	1,44%
Bošnjaci	136.087	1,82%	Rumunji	34.567	0,46%
Bugari	20.497	0,27%	Rusi	2.588	0,03%
Bunjevci	20.012	0,27%	Rusini	15.905	0,21%
Česi	2.211	0,03%	Slovaci	59.021	0,79%
Goranci	4.581	0,06%	Slovenci	5.104	0,07%
Hrvati	70.602	0,94%	Ukrajinci	5.354	0,07%
Mađari	293.299	3,91%	Vlasi	40.054	0,53%

Dakle, kao što je to vidljivo iz tablice broj 1, u to vrijeme konstitutivne elemente popisa činili su Srbi, Crnogorci i Jugoslaveni koji su ukupno brojili 6,362.608 stanovnika, odnosno 84,86%, dok je pripadnika manjina bilo sveukupno 1,135.393 stanovnika, odnosno 15,14% (u ovu kategoriju spadaju: neizjašnjeni, neopredijeljeni, regionalne pripadnosti i nepoznato, kojih je bilo 206.411 odnosno 2,75%). Ovakvi rezultati ostavljaju mnogo prostora za sumnju kod svih onih, koji etno-demografsku situaciju analitički prate pažljivo kroz dulje vrijeme, tako da se znanstvenim analizama, pregrupiranjima kategorija (kao i analizom njihove strukturalne biti) i aproksimacijama procjenjuje da zapravo oko trećine stanovništva Republike Srbije čine pripadnici manjina, što nikako nije malo niti beznačajno odstupanje (Statistika stanovništva, 2002).

Etno-demografska situacija u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini

Tablica broj 2.
Popis stanovnika u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini na dan 31.03.2002. godine

Srbi	1,321.807	65,05%	Makedonci	11.785	0,58%
Crnogorci	35.513	1,75%	Muslimani	3.634	0,18%
Jugoslaveni	49.881	2,45%	Nijemci	3.154	0,16%
Albanci	1.695	0,08%	Romi	29.057	1,43%
Bošnjaci	417	0,02%	Rumunji	30.419	1,50%
Bugari	1.658	0,08%	Rusi	940	0,05%
Bunjevci	19.766	0,97%	Rusini	15.626	0,77%
Česi	1.648	0,08%	Slovaci	56.637	2,79%
Goranci	606	0,03%	Slovenci	2.005	0,10%
Hrvati	56.546	2,78%	Ukrajinci	4.635	0,23%
Mađari	290.207	14,28%	Vlasi	101	0,00%

I u slučaju Vojvodine, kao što je vidljivo iz tablice broj 2, u to vrijeme konstitutivne elemente popisa činili su Srbi, Crnogorci i Jugoslaveni koji su činili 1,407.301 stanovnika odnosno 69,25%, dok je pripadnika manjina bilo sveukupno 624.791 odnosno 30,75% (u ovu kategoriju spadaju: neizjašnjeni, neopredijeljeni, regionalne pripadnosti i nepoznato, kojih je bilo 94.255 odnosno 4,64%). Naravno, sukladno stavu prema podacima kod tablice broj 1, i podaci vidljivi u tablici broj 2 ostavljaju mnogo prostora za sumnju kod svih onih, koji etno-demografsku situaciju prate kroz dulje vrijeme, tako da se, sukladno prethodno već izloženom stavu i metodama, procjenjuje da oko polovine stanovništva Autonomne Pokrajine Vojvodine čine pripadnici manjina (Statistika stanovništva, 2002).

Obrazovanje na manjinskim jezicima u Republici Srbiji

U Republici Srbiji je iz bivše Jugoslavije naslijeđeno obrazovanje na manjinskim jezicima samo za mađarsku, slovačku, rusinsku i rumunjsku manjinu, i to u potpuno doslovnom smislu, što znači da su sadržaji nastavnih programa pisanih za većinski narod, samo bili prevedeni na jezike navedenih manjina (koje su se u to vrijeme zvale narodnostima). Dakle, tako je izgledalo obrazovanje na manjinskim jezicima u početku perioda raspada bivše Jugoslavije i nastanka novih, samostalnih država iz nje.

U Republici Srbiji se nijedna kompetentna državna institucija ne bavi sustavno znanstveno-stručnim tretmanom problematike obrazovanja na manjinskim jezicima. Kada je i donijet Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (veljača

2002. godine), on je samo omogućio pripadnicima manjina da imaju informiranje, obrazovanje, kulturne sadržaje na svom materinskom jeziku, kao i da svoj materinski jezik koriste, no nijedna državna institucija nije svojim djelovanjem dovela i do mogućnosti ostvarivanja ovoga prava. Stvari su se svodile na logiku; „ako nešto želiš, moraš si to sam osigurati” (Tako su primjerice, izradu svih programa nastave na hrvatskom jeziku uradili članovi Sekcije za odgoj, obrazovanje i prosvjetnu politiku Hrvatskog akademskog društva u Subotici, koje su nadležna državna tijela poslije samo prihvatila, recenzirala te ih službeno i proglasila.) (Pravo pripadnika... 2005).

Spomenutim Zakonom, nacionalna vijeća nacionalnih manjina, kojima je to u izvjesnom smislu stavljeno u nadležnost, imala su sreću da su znanstvene i kulturne institucije (kod manjina koje su ih imale) donijele nastavne planove i programe, pa su ih uglavnom samo preuzeli i poneke po potrebi doradili, sukladno daljim zahtjevima sustavne modifikacije nastavnih planova i programa u okviru cjelokupnog školskog sustava. Veliki je problem, međutim, u tome što su demokratski kapaciteti, naročito manjih nacionalnih manjina, veoma skromni, pa se događa da se prosvjetnim pitanjima bave potpuno nekompetentni ljudi, što dovodi do toga da je njihova skrb za obrazovanje često „kontraproduktivna” (Žigmanov, 1999).

Zbog svega navedenoga se događa da se ovom problematikom bave samoinicijativno pojedinci, pretežno pripadnici manjina, i to uglavnom samo problemima obrazovanja vlastite nacionalne manjine. Neke manjine imaju sreću jer u svojim redovima imaju renomirane stručnjake i znanstvenike, koji se zalažu za razvoj odgoja i obrazovanja vlastite manjinske zajednice. I uz dužno poštovanje svih takvih napora, ostaje činjenica da problematiku obrazovanja na manjinskim jezicima država sustavno ne rješava. Sustavnim pitanjima obrazovanja na manjinskim jezicima na razini svih manjina bavi se samo A. Petrović (znanstvena suradnica Instituta za pedagoška istraživanja u Beogradu) i to problemima udžbenika na manjinskim jezicima (Petrović, 1998), zatim Z. Spevak (sveučilišni nastavnik Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu) uglavnom samo pravnim aspektima problematike obrazovanja na manjinskim jezicima, premda je pedagog (Spevak, 2003), kao i autor ovoga rada (također sveučilišni nastavnik Učiteljskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu), koji se bavi sustavnim pitanjima obrazovanja na manjinskim jezicima, što znači samo troje znanstvenika, na problematiku koja je gotovo nepregledna i neiscrpna (Ivanović, 2006).

Ipak i naponi pojedinaca, koji su putem stručnih i znanstvenih nevladinih organizacija pokrenuli obrazovanje na manjinskim jezicima: hrvatskom, bugarskom, bošnjačkom, i romskom, imaju ogroman značaj, jer bez njih ove manjinske zajednice ne bi danas imale obrazovanje mladih pripadnika svojih zajednica na svojim materinskim jezicima. Srećom, entuzijizam malobrojnih stručnjaka i znanstvenika, pripadnika manjinskih naroda ne jenjava, pa se navedeni naponi nastavljaju, čime se ova veoma kompleksna problematika, ako ništa drugo, a ono pokrenula s mrtve točke (Samardžić, 1999).

Manjine, čije je obrazovanje na materinskom jeziku naslijeđeno iz bivše Jugoslavije,

pristupile su reformi obrazovanja na vlastitim materinskim jezicima (dodajući tzv. elemente nacionalne kulture), ali i izmjenjujući kurikularne elemente obrazovanja pripadnika svoje manjinske zajednice. Radi se tu uglavnom o brojnijim manjinskim zajednicama, ili ako i nisu brojne, njihovo obrazovanje je još u bivšoj Jugoslaviji dovedeno na zavidnu razinu i kao takvo je služilo za primjer ostvarivanja manjinskih prava, pa te zajednice imaju visoko kompetentne i kvalificirane stručnjake, koji mogu ponijeti teret preobrazbe obrazovanja na jeziku svoje manjine (Gabrić Molnár, 2003).

Pojedinci, koji se samoinicijativno bave problemima obrazovanja na manjinskim jezicima, koristili su i koriste svaku prigodu da problematiku obrazovanja na manjinskim jezicima u Republici Srbiji, odnosno Autonomnoj Pokrajini Vojvodini plasiraju na svim stručnim i znanstvenim skupovima u zemlji (usp. Pribiš, 2003 & Ivanović, 2003), pa i u inozemstvu (Göncz & Ivanović, 2007), uključuju se u projekte uglavnom u matičnim zemljama, jer takvi ciljani vlastiti projekti za razvoj kako kurikuluma obrazovanja na manjinskim jezicima, tako ni za uspostavu i razvoj podsustava obrazovanja na manjinskim jezicima još nisu dobili placet niti neophodne materijalne pretpostavke u vlastitoj zemlji. Entuzijazam navedenih znanstvenika ipak ima svoje domete i granice, jer ne podrazumijeva samo žrtvovanje vlastitog vremena i energije, već i značajnih osobnih sredstava za promicanje općih ciljeva u službi zajednice. Ovakvo je stanje neodrživo a rješenje je u preuzimanju odgovornosti za stanje i perspektive obrazovanja na manjinskim jezicima od strane kompetentnih i relevantnih državnih tijela.

Već prije nekoliko godina i u više navrata jednoznačno je izražena zabrinutost što ne postoji podsistemski centar za razvoj, koordinaciju i praćenje obrazovanja na jezicima manjina. Odlaganje uspostave odgovarajućeg podsistema nužno generira čitav niz daljih problema, koji nastaju kao produkt, nerješavanja temeljnog problema, kao što su:

- problem nepostojanja stručnog kadra za obrazovanje na jezicima manjina, što je prva neposredna posljedica nepostojanja spomenutog podsistema, a veoma teško pogađa pripadnike svih manjina bez obzira na njihovu veličinu i brojnost (kada se radi o hrvatskoj manjini, treba napomenuti da je ovaj problem donekle ublažen razumijevanjem i kadrovskom potporom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, što se ogleda u angažiranju učitelja i nastavnika hrvatskog jezika i književnosti za rad u hrvatskim odjelima, a što ipak treba tretirati samo kao privremeno rješenje, dok se ne osiguraju vlastita kadrovska rješenja);

- tu je, nadalje, problem nepostojanja udžbenika na jezicima manjina i problem udžbenika koji sadržavaju dijelove nastavnih sadržaja koji vrijeđaju pripadnike nekih nacionalnih manjina (i ovaj problem se ublažava uvoženjem udžbenika... mada se povremeno gubi naklonost ka slobodnom uvoženju udžbenika iz matičnih zemalja, što se također može smatrati samo privremenim rješenjem);

- ne postoji dovoljno razvijena mreža obrazovnih ustanova za obrazovanje na manjinskim jezicima, a kako se čini i nemoguća je zbog činjenice velikog raspršenja

pripadnika pojedinih manjina na velikom teritoriju, što bi stvaralo mini-odjele, a to je pak neprihvatljivo s obzirom na ukupno stanje u društvu, koje imperativno nalaže racionalizaciju društvene potrošnje i kada se radi o obrazovanju pripadnika manjina;

➤ ne može se zaobići niti problem nastave u postojećim malim odjelima, što se rješava njihovim spajanjem i stvaranjem kombiniranih odjela, za što međutim nije urađena potrebna priprava niti kadrovske niti metodičkog karaktera, što bi rad u ovakvim odjelima pretvorilo u neprihvatljivi kaos;

➤ ne postoji nikakav monitoring, nikakvo istraživanje niti evaluacija u postojećim odjelima nastave na jezicima manjina, što omogućuje svakovrsna zastranjenja što će se sigurno negativno odraziti na razvoj pripadnika manjina, i još čitav niz drugih problema, čije nabranje nije prikladno u radu ovakvog tipa.

S druge pak strane, imajući u vidu sve navedene i nenavedene probleme, ne možemo zatvarati oči ni pred činjenicom opće društvene recesije i krize (koja nema nacionalni predznak), pa se tako moraju prihvaćati ne samo pedagoški opravdana već i racionalna rješenja, koja ponajčešće ne pogoduju optimalnim rješenjima kada su u pitanju mehanizmi i sredstva ostvarivanja prava manjina.

Potrebno je dalje teorijski produbljivati pedagošku opravdanost i značaj učenja materinskog jezika i njegovanja nacionalne kulture (nacionalna: književnost, povijest, muzička i likovna kultura kao i njegovanje trajne nacionalne tradicije), ali ne izgubiti osjećaj za interkulturalnost! Kako na bazi stranih iskustava sublimiranih u bogate teorijske izvode (Banks, 2001) tako već i na osnovi početnih domaćih iskustava, također promišljenih teorijskim diskursima (Avramovrc, 1996) zasigurno se može ustvrditi da put do interkulturalizma svakako vodi preko dobro uređenog i funkcionalno dokazanog multikulturalizma.

U svijetu već postoji sasvim zavidan fond relevantne literature, kako o kurikulumskim problemima, tako i o problemima multikulturalnosti i interkulturalizma, a posebice o problemima interkulturalne komunikacije počev od C. McCarthyja pa do D. Kumbiera i F. Scultza von Thuna (usp. McCarthy, 1994 & Kumbier – Scultz von Thun, 2009). Ipak, specifičnost problematike obrazovanja na jezicima manjina u Republici Srbiji toliko je specifična i toliko opterećena mnogim problemima, da niti u praktičnom niti u teorijskom smislu ne može pratiti najmodernije svjetske trendove. Kako, razmatrati pitanja vezana uz poslovna i turistička putovanja u inozemstvu, kada je Republika Srbija bila čitav decenij u potpunoj izolaciji, a već i cijeli drugi decenij nakon toga u viznoj izolaciji. Ili, kako razmatrati pitanja interkulturalne medijacije u timovima zaposlenika u internacionalnim tvrtkama, kada i one koje su pripuštene u Srbiju, kupuju ovdašnje tvornice ne da bi s ovdašnjim ljudima razvijali internacionalne tvrtke na osnovi ravnopravnosti i obostranih interesa, već samo iz razloga da imaju jeftinu sirovinsku bazu i resurse, kao i tržište na kojem će plasirati svoje proizvode (Gajić – Budić & Milutinović, 2006). A da se i ne spomenu pitanja posvajanja djece iz drugih kultura, ili pružanje hitne medicinske pomoći osobama iz drugih kultura, ili problemi identiteta osoba iz multikulturalnih sredina, mada se s time, kao i s problemom komunikacije

životnih partnera iz različitih kultura, mada i bez ikakve teorijske podloge, naši ljudi pojedinci sasvim uspješno nose (Ivanović, 1999).

(Ne)perspektive izrade kurikuluma

Na samom početku ovog razmatranja mora se konstatirati da u Republici Srbiji ne postoji okvirni nacionalni kurikulum. Razloge njegovog nepostojanja lako je pronaći u događanjima u posljednju deceniju i pol, a koji su manje-više već navedeni u prethodnom odjeljku. Međutim, postoje i drugi elementi koji su priječili nastojanja da se provede jedna temeljna i veoma detaljna kurikularna reforma (koju je inače veoma ambiciozno i započela prva demokratska Vlada Republike Srbije 2001. godine, ali koja je na žalost vrlo brzo ne samo prekinuta već gotovo u cijelosti i opozvana), kao što su na primjer, nefunkcioniranje zajednica, ni na razini struka pa onda logično niti globalnije (više puta smo potezali pitanje nefunkcioniranja zajednice učiteljskih fakulteta, ali na žalost bez uspjeha). Republika Srbija je kroz teške političke sukobe iz ratnih sukoba s mnogima iz svog okruženja uspjela doći tek do razine snošljivosti, a da o ozbiljnoj suradnji ili integracijskim procesima i ne govorimo (još uvijek je od strane značajnih političkih subjektiviteta prisutno stalno generiranje antizapadne orijentacije među pučanstvom, kao i nametanje rusofilске orijentacije). Te su se, veoma duboke političke konfrontacije i sukobljavanja infiltrirala ne samo u život i rad gotovo svih relevantnih državnih institucija, već i u svakodnevni život čovjeka pojedinca na razini njegovih susjedskih pa čak i obiteljskih odnosa, proizvodeći netrpeljivosti svih vrsta, ne samo među pripadnicima različitih etniciteta i kultura, već i među pripadnicima većinskog naroda.

Pored svega navedenog, što svakako, ne čini dobro ni namjeri provođenja kurikularne reforme, a kamoli samoj reformi, sve nešto čekajući smirenje situacije, kao da je to nešto što će doći samo po sebi, svi se veći i značajniji društveni procesi samo odlažu. Već je dugo u ovoj zemlji prisutna politika „kupovanja vremena”, pa makar ovakav pristup služio u različitim vremenima, različitim ljudima i različitim svrhama, ali se kao princip opstajanja na vlasti „makar do kraja mandata” pokazao učinkovitim.

Problemi se, međutim, sukladno staroj latinskog poslovice, *periculum in mora*, ne rješavaju njihovim odlaganjem, već se samo nagomilavaju i time multipliciraju, što samo dodatno otežava rješavanje i najosnovnijih životnih problema društva, koje bi trebalo tendirati razvoju i napretku.

Ono što još svakako karakterizira cijelu situaciju u vezi s mogućnošću provođenja kurikularne reforme jest i činjenica nedovoljne uključenosti pedagoške znanosti u sve veće reformske zahvate na nacionalnoj razini (npr.: uključenje u bolonjski proces, rade svi i svatko, pa onda nije teško naći brojne nejasnoće u elementarnim pedagoškim i didaktičkim kategorijama i poimanjima toga procesa, što se sada zbog nedovoljne teorijske zasnovanosti i nejasnoće obija o glavu protagonistima u vidu stalnih demonstracija opravdanih studentskih nezadovoljstava). Uvođenje visokih standarda u odgojno-obrazovni sustav, kao i njihova implementacija u ustanove visokog obrazovanja (i ne samo njih) kroz proces akreditacije, također ne konzultira dovoljno (bolje rečeno

ni u kakvoj mjeri) mogućnosti i dostignuća pedagoške znanosti, pa će se za kratko vrijeme javno i kolektivno uvidjeti svi oni problemi, koji su iz perspektive pedagoških znanosti bile vidljive već i na samom startu.

Opravdano je stoga zapaziti, da ovakva klima niti najmanje ne pogoduje stvaranju spremnosti za provođenje jedne temeljne kurikularne reforme, koja bi bila barem jedan okvirni nacionalni standard, kojega su definirale manje-više sve zemlje u okruženju.

Stvaranje mogućnosti izrade kurikuluma

S obzirom na ukupan iznijeti društveni kontekst kao i na određena poznata kadrovska rješenja u relevantnim segmentima, ne nazire se u Republici Srbiji u bliskoj budućnosti mogućnost usuglašavanja okvirnog nacionalnog kurikuluma!

Stoga čekati na nacionalni kurikulum, da bi se u njega ugradili kurikulumi pojedinih manjina, uz eventualno stvaranje zajedničkog kurikuluma obrazovanja na manjinskim jezicima, iluzorno je u doglednoj budućnosti i danas je još, na žalost, opća utopija.

Međutim, ako se makar i trend aktivnosti u vezi s približavanjem kandidaturi europskim integracijskim procesima nastavi, moguće će biti očekivati promjene u stvaranju mogućnosti izrade općeg nacionalnog kurikuluma, ako i ne iz vlastitih pobuda, a ono makar i na inicijativu međunarodnih subjektiviteta, koji će raditi mediranje pri predpristupnim pregovorima, a naročito kao mogućnost dostupa pristupnim fondovima.

Stoga se nameće stav da se i dalje ostane aktivan i poduzetan na planu stvaranja mogućnosti izrade kurikuluma, mada će logika po svoj prilici biti obrnuta od one koja se pretpostavlja pri tako značajnom nacionalnom projektu kao što je stvaranje zajedničkog okvirnog nacionalnog standarda, odnosno nacionalnog kurikuluma, odnosno gradit će se ne odozgo pa prema dole, već odozdo pa prema gore.

Tako i dalje valja činiti napore na razini znanstvenih ustanova, civilnog sektora, međunarodne suradnje, i priključivati se projektima koji imputiraju put ka izradi pojedinih kurikuluma tematskih područja, predmeta, predmetnih područja, jezičnih, etničkih i vjerskih zajednica, škola, zajednica škola, pa tako sukladno daljim integracijskim procesima stvarati i vlastite projekte koji će omogućiti put ka stvaranju kurikuluma prvo pojedinih manjinskih zajednica, pa preko eventualnog zajedničkog kurikuluma obrazovanja na manjinskim jezicima, trasirajući tako put do zajedničkog nacionalnog kurikulumskeg okvira.

A moglo bi se čak krenuti i od razine zalaganja za interkulturalno učenje. U ovakvom konceptu aktualizira se još jedan pojam, a to je pojam transkulturalnosti. Danas važi pravilo da se kulture zamišljaju izvan suprotnosti vlastite i strane kulture. Pojedine kulture *de facto* ne posjeduju više homogenu formu i separantnost. One, dapače, pokazuju novonastalu formu, koja se može nazvati transkulturalnom, ukoliko današnji načini i forme življenja spontano prevladavaju tradicionalne granice kulture (Welsch, 1996). Upravo to su oni sitni, mali koraci odozdo, koji u konačnici trebaju i mogu imati kao svoj ukupni efekt jednu klimu svakako pogodniju od ove sadašnje za stvaranje perspektive i mogućnosti izrade nacionalnog kurikuluma.

Ka mogućem zaključku

Stoga, polazeći od logike izrade kurikuluma obrazovanja na manjinskim jezicima, u ovom slučaju iz rakursa obrazovanja hrvatske manjinske zajednice u Republici Srbiji, poticajno može djelovati iskustvo dobro funkcionirajućeg obrazovanja mađarske nacionalne manjine, kao i suradnja ove manjine i s domicilnom i s matičnom državom (pri čemu se nikako ne smije smetnuti s uma činjenica velikih demokratskih, stručnih i znanstvenih kapaciteta ove manjine).

Čini se praktičnim što prije usvojiti logiku da demokracija ne znači dobivanje ničega po nekakvom automatizmu, već mogućnost stvaranja u okvirima vlastitih potreba i mogućnosti (ipak ova logika bi morala sa strane države svakako institucionalno biti solidno podržana, inače se nemogućnost ostvarenja prava koja po zakonu pripadaju pripadnicima manjina može svakako tumačiti kao diskriminacija).

Također se čini praktičnim usvajanje logike izgradnje kurikuluma obrazovanja na manjinskim jezicima odozdo pa prema gore (najprije za svaku pojedinu manjinu, pa onda objedinjavanje na zajedničkim točkama među pripadnicima različitih manjina, pa dalja integracija u jedinstveni nacionalni kurikulum Republike Srbije).

Stoga se čini realnim samo paralelni rad kako na stvaranju nacionalnog kurikuluma, tako istovremeno i kurikuluma obrazovanja na jezicima pojedinih manjina, uz istovremeno ili nakon toga stvaranje zajedničkog kurikuluma obrazovanja na manjinskim jezicima.

Tek kada su stvari koliko toliko sređene na razini svake pojedine nacionalne manjine, odnosno na zajedničkoj razini nacionalnih manjina, može se i mora poraditi i na planiranju interkulturalnih aktivnosti, što bi već moglo ići odozgo prema dolje (primjer je već dalo Pokrajinskog tajništvo za manjine AP Vojvodine, uvođenjem čitavog sustava natjecanja u poznavanju kulture drugih i drugačijih s kojima živimo).

Nema alternative u budućnosti obrazovanja multikulturalnih društava, jedina mogućnost je stvaranje sustava interkulturalnog odgoja, obrazovanja i učenja, koje će se kad-tad svakako razvijati u pravcu stvaranja interkulturalnog kurikuluma.

Literatura

- Avramovrc, Z. (1996): Neki problemi multikulturalizma u kurikulumu; u Šefer, J. (ur.): *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, 45–63.
- Banks, J. A. et al. (2001): *Diversity within Unity: Essential Principles for Teaching and Learning in a Multicultural Society*. Phi Delta Kappan, 83 (3), 196–203.
- Gabrić Molnár, I. (2003): *Uslovi obrazovanja na maternjem jeziku u Vojvodini*. Subotica: Nacionalni savet Mađara.
- Gajić, O., Budić, S., Milutinović, J. (2006): Interkulturalna komunikacija, u Oljača, M. (ur.): *Modeli stručnog usavršavanja nastavnika za interkulturalno vaspitanje i obrazovanje*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 183–194.

- Gevaert, J. (ed.) (1986): *Dizionario di catechetica*. Torino: Editrice Elle Di Ci.
- Göncz, L., Ivanović, J. (2007): *Linguistic Minorities in Serbia*, 11th International Conference on Minority Languages (ICML XI) – Conference Abstract – Pécs, 5-6 July 2007. Budapest – Pécs: Research Institute for Linguistic, Hungarian Academy of Science – Research Institute for Ethnic and National Minority Studies, Hungarian Academy of Science & Faculty of Political and Legal Sciences, University of Pécs, p. 33.
- Ivanović, J. (1999): National and Political Attitudes: An Another Approach to Measuring Ethnic Distance, In: Abstract's of the Memorial Conference "Eastern and Central Europe's Road to the New World" – Section 17: Ethnopolitics, The Ethnical Dimensions of Social Inequalities. Budapest: The Hungarian Sociological Association, p. 113 – 114.
- Ivanović, J. (2003): Obrazovanje u hrvatskoj zajednici u SR Jugoslaviji – IV naučni skup: „Pedagoška istraživanja i školska praksa”, u *Uvažavanje različitosti i obrazovanje, Biblioteka „Pedagoška teorija i praksa” 10*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, 182 – 189.
- Ivanović, J. (2006): *Manjinsko obrazovanje u Republici Srbiji: stanje i perspektive*. Pedagogijska istraživanja, 3 (2), 215–247.
- Kumbier, D., Scultz von Thun, F. (eds.) (2009): *Interkulturalna komunikacija: Metode, modeli, primjeri*. Zagreb: Erudita.
- McCarthy, C. (1994): Multicultural Discourses and Curriculum Reform: A Critical Perspective, *Educational Theory*, 44 (1), 81–98.
- Petrović, A. (1998): Jezičko i kulturno obrazovanje i udžbenici srpskoga jezika, u *Zbornik Jezik i kultura govora u obrazovanju*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, 549–559.
- Poljak, V. (1984): *Didaktičke inovacije i pedagoška reforma škole*. Zagreb: Školske novine.
- Pravo pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje u Vojvodini* (2005). Novi Sad: Vojvodanski centar za ljudska prava i Švedski helsinški odbor za ljudska prava.
- Previšić, V. (ur.) (2007): *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura*, Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Školska knjiga.
- Pribiš, S. (2003): Normativno uređivanje prava nacionalnih manjina na školovanje na svom jeziku od ustava 1974. godine do ustavne povelje Državne Zajednice Srbija i Crna Gora, u *Zbornik Savetovanja o obrazovanju na manjinskim jezicima u Vojvodini*. Novi Sad: Dobrotvorno društvo „Panonija”, 9–17.
- Samardžić, M. (1999): *Položaj manjina u Vojvodini – Drugo, izmenjeno izdanje*. Beograd: Centar za antiratnu akciju.
- Spevak, Z. (2003): Manjinsko školstvo u Vojvodini – juče, danas, sutra, u *Zbornik Savetovanja o obrazovanju na manjinskim jezicima u Vojvodini*. Novi Sad: Dobrotvorno društvo „Panonija”, 36–51.
-

- Statistika stanovništva (2002), *Saopštenje* broj 295, godište LII. Republički zavod za statistiku.
- Welsch, W. (1996): Transkulturalität – Zur Verfassung heutiger Kulturen, *Schilfblatt*, 31 (2), 55 – 68.
- Žigmanov, T. (1999): Neostvarenost prava na školovanje na materinskom jeziku, *CMK Informator o manjinskim zajednicama u Vojvodini*. Novi Sad: Centar za multikulturalnost, 4/5, 10–13.